द्वितीयः पाठः

सरलपदपरिचयः

गृहोपकरणानि –

एषा खट्वा अस्ति।

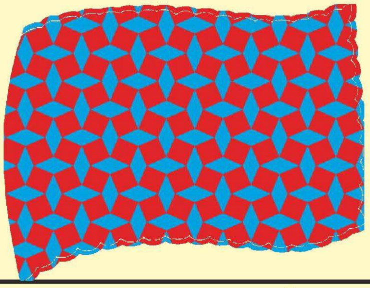

कम्बलम् उष्णम् भवति।

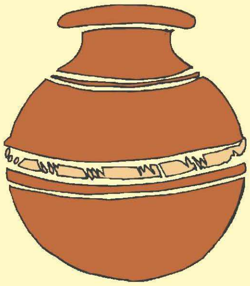

घटः पूर्णः अस्ति।

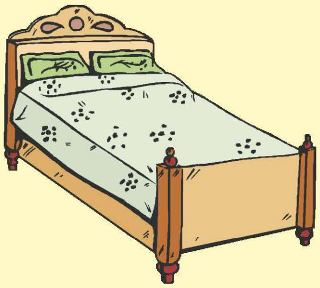

पर्यङ्कः विस्तृतः अस्ति।

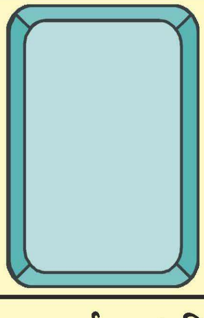

अयम् दर्पणः अस्ति।

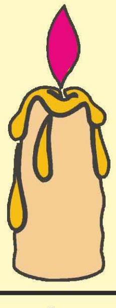

वर्तिका प्रज्वलिता अस्ति।

पशवः –

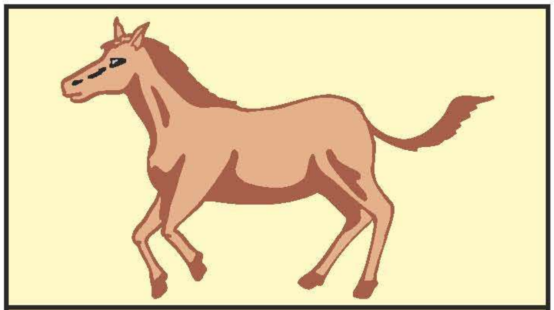

अश्वः धावति।

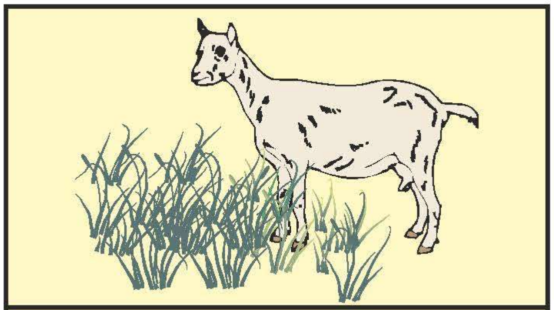

अजा चरति।

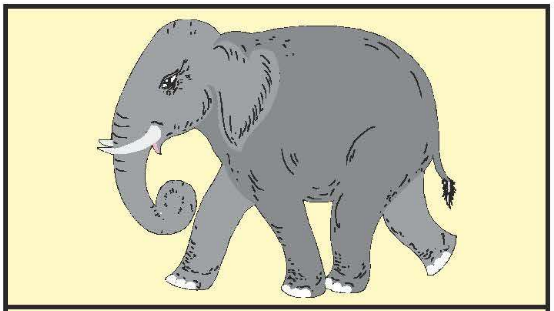

गजः विशालः भवति।

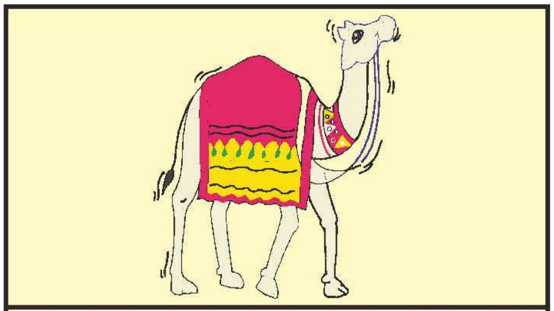

उष्ट्रः मरुस्थलस्य यानम् अस्ति।

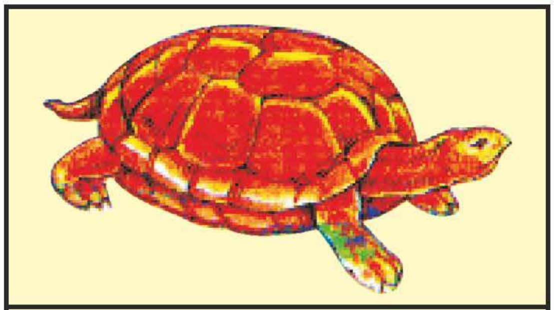

कच्छपः मन्दम् चलति।

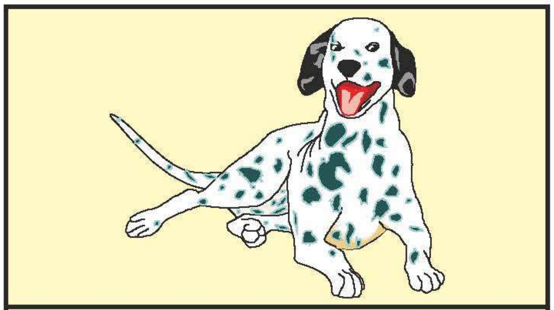

कुक्कुरः बुक्कति।

पक्षिणः –

मयूरः नृत्यति।

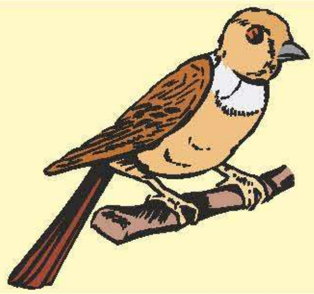

कोकिलः कूजति।

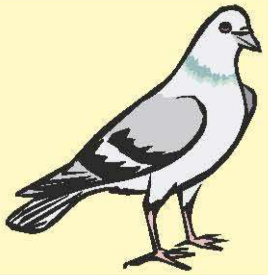

कपोतः तिष्ठति।

कुक्कुटः अन्नम् खादति।

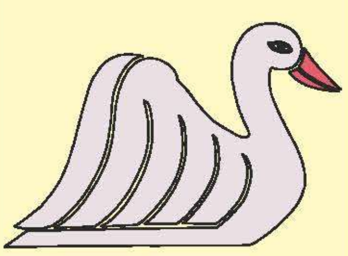

हंसः तडागे तरति।

पुष्पाणि –

कमलम् राष्ट्रियम् पुष्पम् अस्ति।

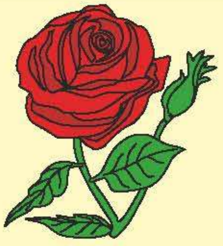

पाटलपुष्पम् रक्तम् अस्ति।

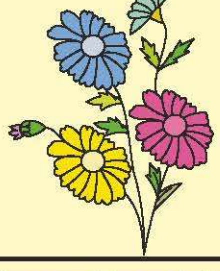

इदम् चम्पक-पुष्पम् अस्ति।

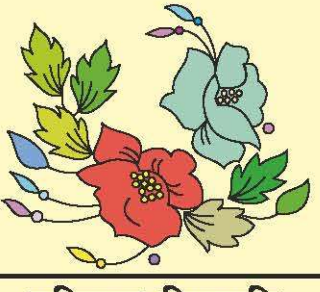

मल्लिका विकसति।

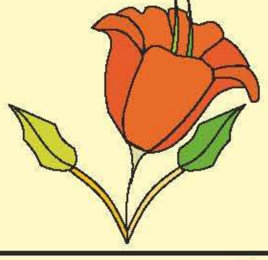

इदम् जपा-पुष्पम् अस्ति।

फलानि –

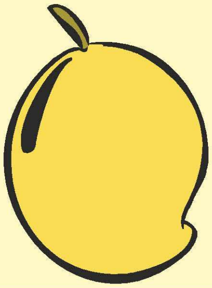

आम्रम् मधुरम् फलम् भवति।

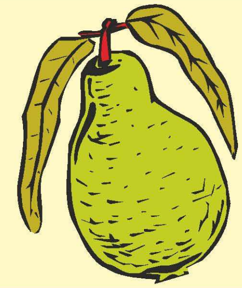

अमृतफलम् पक्वम् अस्ति

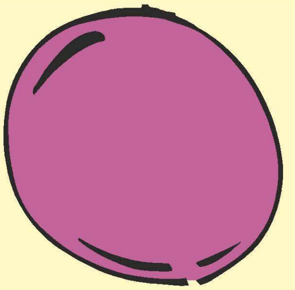

सः जम्बूफलम् खादति।

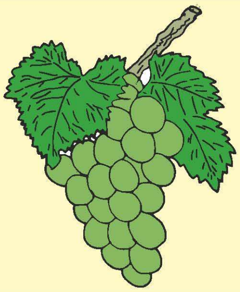

द्राक्षा अम्ला अस्ति।

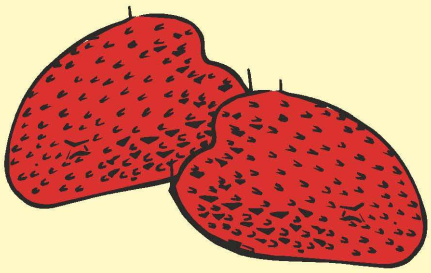

लीचिका मधुरा कोमला च भवति।

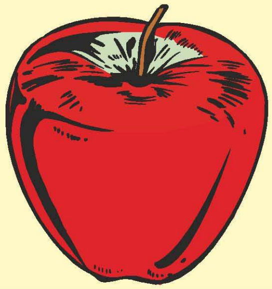

सेबम् शोणम् भवति।

शरीरावयवाः –

तस्य ललाटम् विशालम् अस्ति।

नासिका तुङ्गा अस्ति।

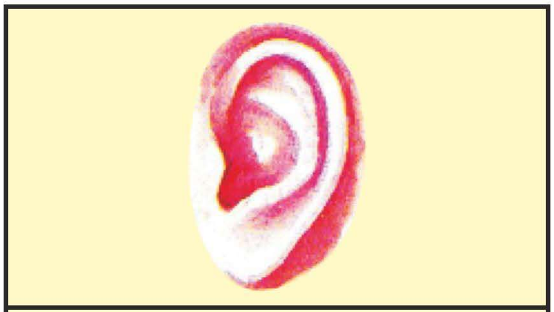

कर्णः सुन्दरः अस्ति।

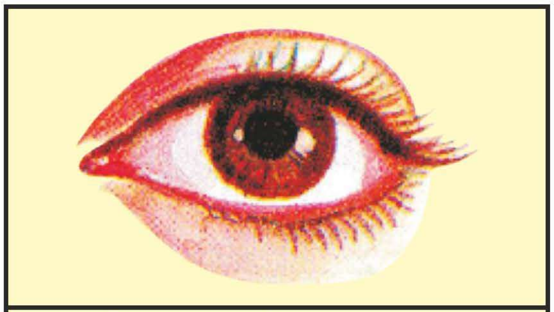

नेत्रम् आकर्षकम् अस्ति।

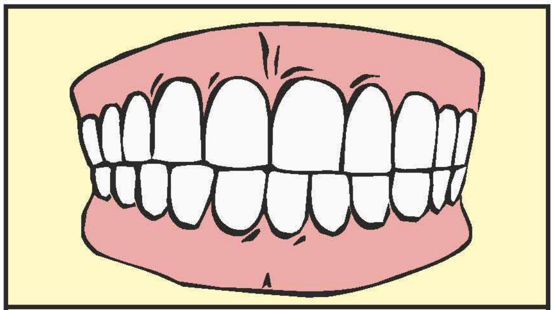

रामस्य दन्ताः स्वस्थाः सन्ति।

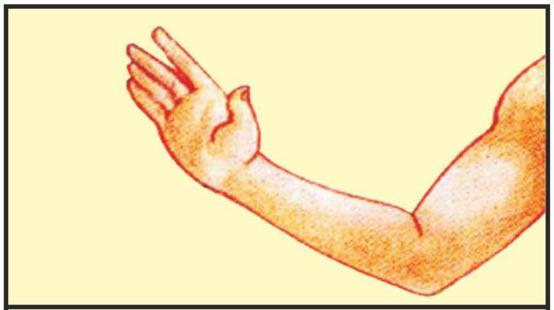

अयम् दीर्घः हस्तः अस्ति।

शब्दार्थः

एषा (स्त्री०)	=	यह
खद्वा	=	खटिया
कम्बलम्	=	कम्बल
उष्णम्	=	गर्म
भवति	=	होता है / होती है
घटः	=	घड़ा
पूर्णः	=	पूरा/भरा हुआ
अस्ति	=	है
पर्यङ्कः	=	पलंग
विस्तृतः	=	बड़ा/फैला हुआ/लम्बा-चौड़ा
अयम् (पुं)	=	यह
दर्पणः	=	दर्पण/ऐनक

वर्तिका	=	मोमबत्ती/बत्ती/दीपक
प्रज्वलिता	=	जलती हुई/जल रही
अश्वः	=	घोड़ा
धावति	=	दौड़ता है/दौड़ती है
अजा	=	बकरी
चरति	=	चरती है/चरता है
गजः	=	हाथी
विशालः	=	बड़ा
उष्ट्रः	=	ऊँट
मरुस्थलस्य	=	रेगिस्तान का
यानम्	=	गाड़ी/सवारी/वाहन
कच्छपः	=	कछुआ
मन्दम्	=	धीरे
कुक्कुरः	=	कुत्ता
बुक्कति	=	भूँकता है
मयूरः	=	मोर
नृत्यति	=	नाचती है/नाचता है
कोकिलः	=	कोयल
कूजति	=	कूकता है
कपोतः	=	कबूतर
तिष्ठति	=	बैठता है
कुक्कुटः	=	मुर्गा
अन्नम्	=	अनाज
खादति	=	खाता है/खाती है
तडागे	=	तालाब में
तरति	=	तैरता है
पुष्पम्	=	फूल
पाटलपुष्पम्	=	गुलाब का फूल

रक्तम्	=	लाल
इदम् (नपुं)	=	यह
चम्पकपुष्पम्	=	चम्पा का फूल
मल्लिका	=	चमेली
जपापुष्पम्	=	उड़हुल का फूल
विकसति	=	खिलता है
आम्रम्	=	आम
मधुरम्	=	मीठा
अमृतफलम्	=	अमरूद
पक्वम्	=	पका
जम्बूफलम्	=	जामुन के फल
द्राक्षा	=	अंगूर
अम्ला	=	खट्टी
लीचिका	=	लीची
सेबम्	=	सेब
शोणम्	=	लाल
ललाटम्	=	मस्तक
नासिका	=	नाक
तुङ्गा	=	ऊँची/लम्बी
तस्य	=	उसका
कर्णः	=	कान
नेत्रम्	=	आँख
आकर्षकम्	=	आकर्षक/सुन्दर
दन्ताः	=	दाँत
स्वस्थः	=	नीरोग
सन्ति	=	हैं
हस्तः	=	हाथ
दीर्घः	=	लम्बा
नरः	=	पुरुष

अभ्यासः

मौखिकः

1. उच्चारण करें–

(क)	कम्बल	–	कम्बलम्
(ख)	कबूतर	–	कपोतः
(ग)	आम	–	आम्रम्
(घ)	लीची	–	लीचिका
(ङ)	कछुआ	–	कच्छपः

2. इनका संस्कृत रूप बताएँ–

घड़ा, तालाब, लाल, अमरूद, गर्म।

3. निम्न शब्दों का वर्णविच्छेद करें :–

(क) नरः – न् + अ + र् + अः

(ख) इदम् –

(ग) नेत्रम् –

(घ) गजः –

(ङ) अश्वः –

(च) पुष्पम् –

लिखितः

5. उपयुक्त शब्दों को मिलाकर वाक्य की रचना करें:–

(क)	गजाः	गच्छतः
(ख)	वयम्	गायति
(ग)	बालकौ	पतति
(घ)	वृक्षः	धावति
(ङ)	अश्वः	चलन्ति
(च)	गायकः	पठामः

6. वर्णों को मिलाकर शब्द बनाएँ–

उदाहरण–

(क) न् + अ + र् + अः = नरः

(ख) घ् + अ + ट् + अः =

(ग) व् + ऋ + क्ष् + अः + =

(घ) भ् + र् + अ + म् + अ + र् + अः =

(ङ) ब् + आ + ल् + अः =

(च) प् + अ + ठ् + अ + त् + इ =

7. कोष्ठक में से उपयुक्त शब्द चुनकर रिक्त स्थानों की पूर्त्ति करें :

यथा – बालिका पठति। (बालिका/बालिकाः)

(क) अयम् ……………।	(बालकाः/बालकः/बालकौ)
(ख) सा …………… ।	(धावति/धावतः/धावन्ति)
(ग) …………… नृत्यन्ति।	(मयूरौ/मयूराः/मयूरः)
(घ) पुष्पाणि ……… ।	(विकसति/विकसन्ति/विकसतः)
(ङ) आवाम् …………… ।	(पठामि/पठावः/पठामः)
(च) ……………… कूर्दन्ति ।	(नृपः/मण्डूकः/वानराः)

8. परस्पर मेल कीजिए :–

(क) (क) मृगः चलति।

(ख) (ख) छात्रा पठति।

(ग) (ग) मयूरः नृत्यति।

(घ) (घ) छात्रः गच्छति।

(ङ) (ङ) अश्वः धावति।

9. **उदाहरण के अनुसार रिक्त स्थानों की पूर्त्ति कीजिए:–**

यथा : –	**बालकः**	**बालकौ**	**बालकाः**	**(पुंल्लिङ्ग)**
	लता	**लते**	**लताः**	**(स्त्रीलिङ्ग)**
	फलम्	**फले**	**फलानि**	**(नपुंसक लिङ्ग)**
(क)	देवः	....	....	
(ख)	नरः	....	....	
(ग)	नृपः	....	....	
(घ)	पुष्पम्	....	....	
(ङ)	गृहम्	....	गृहाणि	
(च)	बालिका	....	....	

10. संस्कृत में अनुदित निम्नलिखित वाक्यों को दो बार लिखें –

(क) यह लड़का है – अयं बालकः अस्ति।

(ख) यह विद्यालय है – अयं विद्यालयः अस्ति।

(ग) आम मीठा होता है – आम्रं मधुरं भवति।

(घ) वे लड़कियाँ हैं – ताः बालिकाः सन्ति।

(ङ) वह कौन है – सः कः अस्ति ?

✦✦✦